

אדם אחד ניצח את המוות. איש יחיד לאורך ההיסטוריה, התגבר על גזירת הכיליון וחי חיי נצח בעולם הזה. כמו חצי אדם-חצי מלאך, הוא נשאר תלוי בין שמים וארץ ורגע הוא לובש את גופו ומופיע כאן כאדם, עד שאפשר לראותו בעיני בשר, ורגע הוא פושט את גופו ופועל בצורה נסתרת כמלאך.

אנו מדברים על דמותו המסתורית של "פנחס זה אליהו". הוא מופיע בכל ברית מילה ובכל ליל הסדר, וכמדומה שבכל משפחה יש סיפור על "גילוי אליהו" פרטי. אנשים שעברו את מחנות המוות, הגולאגים, אניות ההצלה ושאר סכנות ומעידים כי ברגע האמת שלח הקב"ה שליח פלאי להציל אותם.

לפני כמה שנים קראתי בעמודי החדשות¹: 'נ', יהודי תושב השומרון, הסתובב בשדות אדמה ליד היישוב בו גר. פתאום הופיעו ארבעה צעירים ערבים שעבדו בפרויקט בנייה סמוך, גררו אותו אל הכפר שלהם, היכו אותו בכל הגוף וכרכו חתיכת בד סביב צווארו. הוא החל לראות עיגולים שחורים ונזכר בלינץ' הנורא שבוצע בחיילים ברמאללה הי"ד. פתאום צץ ערבי מבוגר, צעק עליהם בערבית שיעצרו, הגן עליו בגופו והבריח אותם מהמקום.

אחרי שלושה חודשים נלכדו המחבלים בידי הצבא, אבל כל החיפושים אחרי אותו ערבי מבוגר, לא הניבו פרי. הוא לא ואיש לא ידע לזהות אותו. 'נ' בטוח שהיה זה אליהו הנביא בכבודו ובעצמו.

"אליהו" הוא גם מלמד התורה לחכמי ישראל לאורך הדורות ויתרץ קושיות ובעיות לעתיד לבוא. הגמרא, המדרשים וספרי הקבלה מלאים בסיפורים על אליהו הקדוש, שמופיע בעולמם של חכמים ומלמד אותם סתרי תורה ורזי עולם. התנא רבי יהושע בן לוי, למשל, זכה תדיר לגילוי אליהו, ועל האריז"ל כתוב שלמד את כל תורתו מתחילתה ועד סופה מאליהו הנביא. מעל ומעבר, אליהו הוא מומן מבשר הגאולה, שיבוא ויקדים את משיח צדקנו בקרוב ממש.

שלוש תמיהות בסיסיות עולות: א. איך זכה פנחס לנצח את המוות? במה הוא טוב ממשה רבינו שהתחנן להאריך ימים ולא זכה? ב. מה הקשר בין אליהו להוראת התורה בעולם הזה ולעתיד לבוא - תפקיד ששייך בוודאי למשה רבינו? ג. האם פנחס זה אליהו הוא מלאך נסתר או אדם בשר ודם שחלים עליו חוקי החיים וההלכה?.

אנו רוצים לפתח מהלך חסידי מרהיב: פנחס ניצח את המוות, משום שהוא גבר על **סיבת המוות**. בחטא עץ הדעת התנתק הגוף מייעודו המקורי והפך להיות יחידה עצמאית הפועלת לעונג. אולם פנחס זכה לקדש שם שמים באמצעות גופו ואל מול חטא נורא שמסמל את שיא הגופניות. הוא קידש את הגוף והשיב אותו לייעודו הראשוני ולכן הגוף נטהר ושב לחיות לנצח כטבעו הבסיסי.

בפתחה של פרשת פנחס, הפותחת את שלוש שבועות הנחמה ייהפכו לששון ולשמחה, הבה נקיים שיעור שכולו אמונה וביטחון בבואו של אליהו מבשר הגאולה.

ב. פרשת השבוע הקודמת הסתיימה בטירוף מערכות. בלעם עזב את מחנה ישראל מאוכזב, אבל השאיר צוואה שטנית לבלק: לא הצלחתי לקלל בפי, אבל יש קללה אחרת שעובדת תמיד. "אלוקי ישראל שונא זימה". תפרוץ את גבולות ישראל בזנות והזעם האלוקי יכלה בהם ח"ו. בנות מואב ומדין התחפשו לרוכלות המוכרות סחורה בקצה מחנה ישראל ומשכו את הגברים לזנות ועבודת פעור. הגבולות נפרצו לחלוטין כאשר נשיא שבט שמעון, זמרי בן סלוא, סחב עימו אל תוך המחנה את נסיכת מדין, כזבי בת צור והתריס בפני משה: "מי התיר לך את אשתך המדיינית?".

¹ <https://www.jdn.co.il/news/1719876>

פנחס הצעיר התמלא רוח קנאה וזעק באוזני משה: "לימדת אותנו שהבועל ארמית קנאים פוגעים בו". משה ענה: "קורא האיגרת יהיה זה שמממש אותה". פנחס לקח רמח בידו ודקר את זמרי וכזבי.

מעשה ההרג גרר תגובות זועמות. אנשים תהו מהיכן האומץ של איש צעיר לקחת את החוק לידיים – מול השתיקה של משה ולהרוג נשיא שבט? בני שבט שמעון התקבצו על פנחס להרגו, אבל פרשתנו נפתחת בברכות והבטחות שלא נאמרו כמותן ששופך הקב"ה על פנחס:

1. במדבר כה: פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי: לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום.

הקב"ה מבטיח לו "ברית שלום". המשמעות הראשונה היא פשוטה: שלום של הגנה מפני הקמים עליו להורגו משבט שמעון ומקרובי נסיכת מדיין. כך לשון רבי יוסף בכור שור: "הנני נותן לו את בריתי שלום" – אין לו לירא כלום, לא מקרובי זמרי שהיה נשיא, ולא מקרובי כזבי שהיתה בת מלך".

אבל הקב"ה אינו מבטיח רק "שלום", אלא "ברית שלום" – שלום חתום בברית נצח שלא יימוט לעולם. לכן חז"ל מרחיבים עד הקצה את ההבטחה שנתנה לפנחס:

ספורנו: 'בריתי שלום' - ממלאך המות, כענין 'עושה שלום במרומיו'.

הקב"ה מבטיח "שלום" מפני כלל האויבים העומדים לאדם ובראשם האויב הנצחי שאורב בסוף הדרך – מלאך המוות. אצל פנחס התקיימה ההבטחה "עושה שלום במרומיו", כי גם מלאך המוות בשמים הפסיק להתנגד לו וכתר עמו שלום. פנחס יחיה לעד ולעולמי עולמים, עד אחרים הימים.

תרגום יונתן: כורת עמו בריתי שלום ואעשנו מלאך קיים ויחיה לעד לבשר הגאולה באחרית הימים.

חכמי המדרש מטפסים לספירות אחרות ומחברים את פנחס לדמות הנצח שמלווה את ישראל בכל הדורות, לאליהו הנביא. בעל הטורים מוצא לכך רמז בגוף טקסט התורה:

בעל הטורים: 'שלים' כתיב עם ו' קטועה ... כי פנחס הוא אליהו וכתוב 'אליה' [הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא]. והנה 'יעקוב' מלא ו' (ראו רש"י ויקרא כו, מב על 'זכרתי את בריתי יעקוב', כי 'יעקוב' כתוב חמש פעמים בכתיב מלא, בעוד ש"אליה" כתוב חמש פעמים בכתיב חסר). שכן יעקב נטל ו' מאליהו למשכון עד שיבא עם המשיח ויגאל את בניו. זהו 'יגל יעקב ישמח ישראל' – 'ישמח' אותיות 'משיח' שישמח לימות המשיח כשיחזור האות ו' ויהא 'אליהו' שלם. 'שלום' - בגימטריא 'זהו משיח'.

המילה 'שלום' כתובה בתורה עם ו' קטועה, חתוכה². זאת האות היחידה בתורה שאינה שלמה ואם היא תופיע במקום אחר – היא תפסול את כל הספר וכאן חייבת להופיע בצורה כזו. בעל הטורים מסביר כי האות ו' החתוכה רומזת למי שחסרה אות ו' בשמו. זהו אליהו הנביא שנאמר אצלו "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא". רש"י מוסיף בפרשת התוכחה על הפסוק "זכרתי את בריתי יעקוב", כי חמש פעמים כתוב בתורה "יעקוב" בכתיב מלא וחמש פעמים "אליה" חסר. כי יעקב נטל את האות ו' מאליהו הנביא, בתור משכון לוודא שאליהו לא ישתמט מתפקידו לבשר הגאולה.

זה הפירוש השלישי והשלם ל"בריתי שלום": פנחס לא רק יזכה ל"שלום" בעצמו, אלא הוא אליהו שיחולל את השלום הנצחי בין ה' וישראל בגאולה בקרוב ממש.

ילקוט שמעוני: פנחס זה אליהו. אמר לו הקב"ה: אתה נתת שלום בין ישראל ובין בעולם הזה, אף לעתיד לבוא אתה עתיד ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר (מלאכי ג) 'הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, לפני בוא יום ה' וגו' והשיב לב אבות על בנים'.

כאן נפתחת פרשה חריגה, אחת ויחידה בכל תולדות ישראל, של אדם שניצח את המוות, הוא קיים לעד, הוא מופיע ונעלם בכל הדורות ועתיד להופיע בשלימותו ובמלוא הדרו לבשר על הגאולה.

² כמה מנהגים בקהילות ישראל: יש עושים את האות ו' קטנה כעין אות י'. יש חותכים את האות ו' באמצעה ועושים נקב בין חלקה העליון לחלקה התחתון. ויש קוטעים למטה את הרגל שלה.

נתחיל עם אריכות הימים של פנחס, המתוארת בתנ"ך בצורה מפורשת. ספר "שופטים" מסתיים עם סיפור "פילגש בגבעה". איש לוי צעד עם פילגשו לביתו ובדרך עצרו לחניית לילה ביישוב "גבעה" הסמוך לירושלים, שהיה מנחלת בנימין. בני השבט התעללו באישה כל הלילה ובבוקר היא נמצאה מתה בכניסה לבית האירוח. הלוי ביתר את גופתה לשנים עשר חלקים ושיגרם לכל שבטי ישראל.

כלל השבטים המזועזעים החליטו לצאת למלחמת נקמה בבני בנימין והקרבת הלך והסתבר. ביומיים הראשונים, בני שבט בנימין כילו ארבעים אלף לוחמים בבני ישראל. העם ההמום לא ידע האם לסגת או להמשיך? הם פנו אל הכהן הגדול שישאל באורים ותומים והתנ"ך מזכיר את שמו:

2. שופטים כא: ופינחס בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו בימים ההם לאמר האוסף עוד לצאת למלחמה.

לא יאומן. לפי פשטות סדר הפרקים בנביא, מדובר על סוף ימי השופטים ותחילת ימי המלכים. כ-300 שנה ויותר אחרי הכניסה לארץ ופנחס בן אלעזר עודנו חי ומשמש ככהן גדול, כמובטח לו כאן: "והיתה לו ולזרעו ברית כהונת עולם".

זה לא המופע המאוחר שלו. בספר דברי הימים הוא מתואר כ"נגיד" בראשית ימי ההתיישבות בירושלים - שנכבשה על ידי דוד המלך כ-400 שנה אחרי הכניסה לארץ:

דברי הימים א ט: ובירושלים ישבו מן בני יהודה... ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים.

ראו בהערה³ לגבי ההדגשה "נגיד היה עליהם לפנים", שמשמעותם שירד מגדולתו באותה שעה.

ואם נשאל מדוע איננו מוצאים את פנחס פועל בכל מאות השנים הללו? מדוע לא היה כהן גדול בכל השנים ואדרבה מסופר בנביא על בניו שהפכו להיות כהנים גדולים? הרלב"ג (שופטים ו, ח) עונה את המאפיין המובהק של פנחס ואליהו: שניהם היו שלוחים למשימות מיוחדות ולכן עתים התכסו ועתים התגלו. "ויש לשאול אחר שהיה זה הנביא קיים, איך לא הוכיח ישראל כל ימיו? ולמה הוצרכו לנבואת דבורה? ... ואפשר כי כמו שהיה אליהו פעם נראה ופעם נעלם כשישאהו רוח ה' אל מקום רחוק, כך היה העניין בפנחס. ולזאת הסיבה לא שימש בכהונה גדולה כל ימיו".

האמת היא, שהנביא עצמו רומז על טבעו החמקמק של פנחס, שהיה נעלם ובא. שנים קודם, שולח יהושע שני מרגלים חרש לרגל את יריחו. הם מתארחים בביתה של רחב ופתאום נשמעות דפיקות השומרים בדלת. הם זיהו כי שני אורחים חמקו אל תוך ביתה של רחב.

יהושע ב, ד: ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו.

חז"ל עומדים על כך שהפסוק מתחיל בלשון רבים – "ותקח את שני האנשים", וממשיך בלשון יחיד – "ותצפנו". אבל היכן התחבא השני אם הצפינה רק אחד?

ילקוט שמעוני: נטלה להטמינם, אמר לה פינחס, אני כהן והכהן דומה למלאך, שנאמר 'כי שפתי כהן ישמרו דעת ... כי מלאך ה' צבאות הוא' והמלאך מבקש נראה מבקש אינו נראה והטמינה את כלב.

עד כאן פרק א: אריכות ימיו המדהימה של פנחס. אבל לפרק הזה אין סוף. התנ"ך אינו מספר על **מותו של פנחס** והוא נעלם מהכתובים אחרי ראשית ההתיישבות בירושלים. העלילה מקבלת המשך בחלוף 150 שנה. פתאום מופיעה על בימת ההיסטוריה דמות מרעישה **שאין לה התחלה**. אליהו

³ מהדיוק "נגיד היה עליהם לפנים" והיינו שירד מגדולתו, לומדים על הופעה נוספת שלו כמאה שנים קודם. כדברי רש"י שם: "רבתינו אמרו הוא פנחס הכהן, ועל שלא התיר ליפתח נדרו נסתלקה השכינה ממנו". באמצע תקופת השופטים, יצא יפתח הגלעדי למלחמה כנגד בני עמון. בלהיטותו לנצח הקרב, נדר כי אם יצח במלחמה – הראשון שייצא מביתו יהיה קורבן לה'. אלו היו דברי שטות שהובילו לאסון: בחזרתו מהמלחמה, יצאה בתו לקבלו באושר והוא סבר שעליו לקיים את נדרו. היא נשלחה לחיות במדבר בבדידות עד מותה. המדרש מקשה מדוע לא הלך אל פנחס שהיה הכהן הגדול בימים ההם לבקש הפרת הנדר שנעשה בלי דעת? אלא אלו היו משחקי כבוד: פנחס טען שהמלך צריך לבוא אל הכהן ואילו יפתח טען שהכהן צריך ללכת אל המלך. בעיקשות האב ובתקיפות הכהן – הובלה בת ישראל תמימה אל מותה ואז ירד פנחס מגדולתו.

הנביא צץ בשיחתו עם אחאב ובשום מקום לא מסופר על לידתו, היכן נולד ומי היו הוריו. חז"ל מחברים בין האדם שאין לו מוות ובין מי שאין לו לידה ומלמדים כי פנחס הופיע בלבוש חדש כאלהו. (בהערה⁴ הובאו שני קווי דמיון נוספים בין פנחס לאלהו).

הימים קשים: מלכות ירושלים מתפצלת למלכות יהודה וישראל ועל כס מלכות ישראל עולים מלכים רשעים. אחד הבולטים הוא אחאב, שמתחתן עם איזבל, עובדת אלילים מצידון שמציפה את ערי ישראל בכוהני בעל. הם נוהגים בשחיתות מוסרית אישית, כפי שהרשיעו בסיפור נבות היזרעאלי ואיש אינו עומד בפני הזוג הדורסני. פתאום צץ אדם משום מקום ועתיד להרעיש את העולם:

מלכים א יז, א: ויאמר אליהו התשבי מתשבי גלעד אל אחאב, חי ה' אלוקי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי.

אלהו עוצר את השמים לשלוש שנים, טיפת מים לא יורדת ורעב נורא מתפשט. הוא עצמו נאלץ להתארח אצל האישה הצרפית לבקש מעט אוכל. בדרך הוא מחיה את בנה של האישה הצרפית, מדהים את כהני הבעל בהתגלות על הר הכרמל, הפטרת פרשתנו מספרת כיצד הוא בורח מאימת איזבל אל הר חורב, הר סיני, עורבים מביאים אוכל והוא זוכה להתגלות שמימית נשגבה. כל מסכת חייו מרעישה וכשם שהוא צץ בסערה, כך הוא נעלם בסערה ללא מוות.

מלכים ב ב: ויהי המה הלכים הלוך ודבר [אלהו ואלישע] והנה רכב אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם ויעל אלהו בסערה השמים: ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד.

בעוד שמשה מת ונקבר בהר נבו, אלהו עולה בגופו, בהיותו חי, השמימה. מכאן שפנחס זה אלהו לא מת. הנביא מלאכי מבטיח כאמור לעיל כי אלהו החי עתיד לבשר על הגאולה, ובינתיים הוא מופיע בכל ברית מילה ובליל הסדר, עונה לחכמים על שאלותיהם ומציל את ישראל מצרותיהם. ספרי חז"ל מלאים עדויות על הופעות של אלהו במהלך הדורות, כמו עזרתו לרשב"י ובנו במערה, ריב"ל ששאלו על זהות משיח ונענה שהוא יושב על פתח רומי. רבה בר שילא ששומע שהקב"ה אינו חוזר תורה של רבי מאיר. רבי ברוקא ששאלו מי יזכה לעולם הבא והוא מצביע על שני משמחים את הבריות ועוד.

כאן עולה השאלה המתבקשת: כיצד זכה פנחס לנצח את המוות ולחיות חיי נצח, יותר ממשה רבינו?.

ג. נאיר בקצרה שתי הארות מתבקשות. ראשית, האם אלהו הוא מלאך או אדם? האם הוא מרחף בינינו בלא בשר או שהוא מופיע כאדם שאפשר לחזות בו בעיניים?.

⁴ קווי דמיון נוספים בין פנחס ואלהו: א. פנחס הוא כהן ואלהו הוא כהן, כמובא לקמן מהגמרא ששואלת כיצד הוא נטמא למתים בהיותו כהן? כך בתקופת הרעב הארוכה, אלהו נחלש והלך אל העיר צרפת בצידון. שם מצא אישה וביקש לחם. היא התנצלה שנתרה לה כף קמח אחרונה לפני שהיא ובנה ימותו ברעב. אלהו הורה להכין עבורו עוגה קטנה "בראשונה" ואחר כך יאכלו היא ובנה וכד הקמח לא יכלה לעולם. (כתוב (מלכים א יז): "ותאמר חי ה' אלוקיך אם יש לי מעוג [פרוסת עוגה] כי אם מלא כף קמח בכד ומעט שמן בצפחת ... ואכלנוהו ומתנו: ויאמר אליהו אלהו, אל תיראי ... עשי לי משם עגה קטנה בראשונה והוצאת לי, ולך ולבנך תעשי באחרונה, כי ... כד הקמח לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר. מסביר הרד"ק: 'ומה שאמר 'בראשונה והוצאת לי' ... שהיה כהן ותוציא לו חלה תחילה [ותשרה הברכה]'. ב. פנחס ואלהו הם דמויות של גבורות ופועלים בקנאות. פנחס מניף את הרומח על זמרי, ואלהו מעיד על עצמו בהפטרת פרשתנו כי גזר רעב נורא על ישראל, משום ש"קנא קנאתי לה' אלוקי צבאות, כי עזבו בריתך בני ישראל את מזבחתיך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי". לפי ההבנה הזו, שאלהו הוא נביא גבורות, מבוארת העובדה שבא בברית ופסח. בפרקי דרבי אליעזר כח: "אמר לו הקב"ה, לעולם אתה מקנא! קנאת בשטים על גילוי עריות וכאן קנאת! חייך שאין עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך. ומכאן התקינו חכמים לעשות כסא למלאך הברית". מוסיף הפרישה: "ויש דורשין לגנאי, אתה מוציא לעז על בני שאינן מקיימין הברית, בעיניך תראה שמקיימין אותה". בהמשך לכך הבאנו בעבר הסבר נאה לכך שאלהו מופיע בליל הסדר, לראות יופיים של ישראל שמתקבצים בהרכב מלא לסדר ליל פסח, שכמו ברית מילה היא המצווה המקיימת ביותר בישראל.

3. טור סימן רצה: אחרי הבדלה רגילים להזכיר את אליהו הנביא – **דרישה:** בערובין מג מסתפקים התנאים אם יכול אליהו לבוא בשבת, משום שאם יש איסור תחומין למעלה מעשרה טפחים אי אפשר לו לבוא, ואם אין איסור אפשר לו לבוא. לכן מזכירים במוצאי שבת אליהו, שאז זמנו לבוא בוודאי.

למדנו שאלהו הנביא יבוא לבשר הגאולה ברגליו כאיש בשר ודם, ולכן איסור לו לקפוץ במהירות בשבת מעל עשרה טפחים. אבל אם היה מלאך, אין כל הדין נוגע אליו. כך נראה בגמרא נוספת (בבא מציעא קיד, א): "אשכחיה רבה בר אבוא לאליהו דקאי בבית הקברות של עובדי כוכבים. אמר ליה לאו כהן הוא מר [אלהו הוא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן] ומאי טעמא קאי בבית הקברות? אמר אליהו: לא למדת טהרות, דתניא ר"ש בן יוחי אומר: קבריהן של עובדי כוכבים אין מטמאין".

מצד שני, אליהו מופיע בבריתות בכל העולם בשבת ומדלג בחמש יבשות כנגד איסור תחומין?

חנם סופר חלק ו ליקוטים צח: כשעלה אליהו בסערה השמימה, נשמתו עלתה למעלה, אבל גופו נשאר בגובה עשרה טפחים. לכן לפעמים יורדת נשמתו לבד ואילו לעתיד תתלבש בגוף ויתגלה כבשר ודם [שצריך לשנות העולם ולהכשירו לגאולה]. וכך נגלה לרבה בבית הקברות.

אליהו הוא יצור היברידי, שלעתים בא בגופו ולעתים רק בנשמתו. גופו התרומם לגובה עשרה טפחים מעל הקרקע ונשמתו התנתקה מעט ונשארה קשורה לעולם הזה. לברית מילה הוא מרחף כמלאך ויכול להתרוצץ מקצה העולם ועד קצהו. אבל בגאולה העתידה יבוא כבשר ודם, שהרי עליו להכשיר העולם לגאולה. לכן אינו יכול לרחף בשבת, ועל כן מזכירים אותו במוצאי שבת. כך בין החכמים, לעתים שליחותו מצריכה אותו לבוא כאדם ולעתים כמלאך.

ההבנה שאליהו בא לעתים בגוף ממש וחלים עליו דיני טומאה ושבת, משליכה על הארה חשובה נוספת ומרתקת: בנוסף להיותו מבשר הגאולה, מוכר לשון הגמרא: "תיקו", שפירושו תשבי יתרץ קושיות וספקות הלכתיים.

הרבי מוצא לכך רמז בגוף הכינוי "תשבי", כדיוק לשון הגמרא "תשבי יתרץ" ולא "הנביא" או "הגלעדי", ככינוי האחרים בפיוט למוצאי שבת. הנה מקור הכינוי הוא בפסוק לעיל, "ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד", ובפשטות כתבו המפרשים כי "תשבי" הוא מהיישוב "תושב" בגלעד. אמנם לפי זה אליהו צריך להיקרא "תשבי" בקמץ ולא "תשבי" בחיריק?. אלא "תשבי" הוא מלשון "תשובה" ואליהו הוא המשיב בספקות הלכתיים.

התוועדיות תשד"מ א/63: אף שאליהו הנביא נקרא בכמה שמות - אליהו הנביא, אליהו התשבי, אליהו הגלעדי [כפי שאומרים בזמירות דמוצש"ק אצל אלו הנוהגים כן], הנה מכל שמותיו בחרים בשם 'תשבי' דוקא, 'תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות'. כי בתיבת "תשבי" ישנם האותיות 'תשב', ענין התשובה, ובענינו - להשיב ולהחזיר את ההלכה לשרשה ומקורה.

התמיהה ידועה ומתבקשת: כיצד התיישב אליהו על כסאו של משה רבינו והפך להיות נותן התורה? המגלה עמוקות, רבי נתן שפירא, כותב בפשטות: פנחס זה אליהו קיבל "ברית שלום" ועיקר השלום הוא ליישב התמיהות והוויכוחים בין תלמידי החכמים. פנחס זכה לזה גופא, משום שעשה שלום בין משה ובין ההלכה הנכונה והזכיר למשה עצמו את ההכרעה כי "קנאים פוגעים בו".

רבי נתן שפירא בהגהות על ספר הגלגולים להאריז"ל פרק נב: אליהו התשבי יפרש קושיות לעתיד, ואז יעשה שלום בין החכמים. וזה שנאמר 'הנני נותן לו בריתי' - שהיא התורה - יעשה שלום בין החכמים. וזה זכה אליהו בשביל שאמר למשה, לא לימדתי רבינו הבעל ארמית קנאים פוגעים בו?! ומאחר שהיה מזכיר ההלכה לרבו, לכן יזכה לעתיד להיות לפה למשה ולפרש כל התורה.

הקדושת לוי (ליקוטים עמוד קמח) כותב רעיון נוסף ומיוחד במינו. יש להעיר כי הדברים מופיעים כבר קודם בספר "בית אלוקים" של המבי"ט, רבי משה מטראני, מגדולי חכמי צפת בתקופת הבית יוסף:

מביט שער היסודות ט: הנביאים והשופטים והחכמים אשר היו בדורות העוברים וגם האבות והשבטים וממשה רבינו עד ימי התחיה, כשיחיו לא ידעו מעניני העוה"ז ממה שקרה אחרי מותם ...

אבל אליהו אשר היה מימות משה רבינו עד ימי יהורם [חתנו של אחאב], ידע כל מה שהיה בימיו... ומאז עד זמן הגאולה והתחיה הוא משוטט בעוה"ז בין הצדיקים והחסידים והצלל ישראל מצרותיהם על ידו ובזה הוא משיג לדעת כל עיני העולם השפל לברר וללבן כל הדברים שנסתפקו בהם חכמי הדורות ושאר הדברים הנסתרים ממנו ובזה תגמר לימוד התורה בבירור על ידו בלי שום ספק.

ההלכה מתבררת על ידי החיים ולא על ידי המתים. כטענתו הידועה של רבי יהושע בסוגיית "תנורו של עכנאי": "לא בשמים היא". ההלכה צומחת מתוך החיים והיא שילוב של בני אדם שחיים בעולם הזה, מכירים את הוויות העולם והתמודדויות החיים, ובמקביל הם קידשו את גופם ונשמתם כדי לכוון אל דעת תורה ולראות את החיים כפי שהם ניבטים מלמעלה.

בכך 'פנחס זה אליהו' הוא גדול ממשה רבינו: משה התנתק מחיי החומר וכאשר נשמתו תרד בתחיית המתים בקרוב ממש, היא תהיה מנותקת מכל התורה שצמחה מתוך החיים במהלך כל הדורות. לכן משה לא יוכל ליישב את ההלכה. לעומת זאת, אליהו הוא היחיד בכל הדורות שנמצא תמיד גם בגופו, וחווה את התפתחות התורה לצד התפתחות החיים ולכן יהיה העד הנאמן ליישב את הספקות.

בהערה⁵ הובא סיפור מושלם, וכאן⁶ הובאה פרפרת נאה.

כל זה מחזיר אל תמיהתנו המרכזית: במה זכה פנחס לעלות אל משה ולהפוך לדמות נצח?

ד. רבינו בחיי משיב רעיון מקורי: פנחס זכה בחיי נצח, בזכות כל הדורות שהציל ממוות בטוח. התורה אומרת מילים איומות: "פנחס בן אלעזר השיב את חמתי בקנאו את קנאתי ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי". פנחס העניק חיים לעם שלם, שהיה מושמד בלעדיו ח"ו. לכן כנגד זה זכה בחיים אינסופיים. (במיוחד לאור הידוע כי על חסד גשמי משיב הקב"ה בחסד גשמי בעולם הזה, ואכמ"ל).

מכאן נמשיך עם ביאור עמוק ונפלא, שהוא יסוד היסודות של מחשבת החסידות בכלל ומחשבת חב"ד בפרט: פנחס התגבר על גזירת המוות, משום שהוא תיקן את סיבת המוות ובאין חטא – אין מיתה.

הבה נשוב אל ראשית ההיסטוריה. רגע לפני חטא עץ הדעת מזהיר הקב"ה את האדם: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות". משמע כי האדם ביסודו נועד לחיות לנצח כאחד המלאכים. המוות הוא באג שהושתל במערכת שלנו, בו המערכת הורסת את עצמה והופכת להיות זמנית.

⁵ כאשר הניחו את אבן הפינה לבית הכנסת של הצמח צדק, הרבי שאל, האם החסידים רוצים לשמוע דברי חסידות או סיפור? החסידים זיהו הזדמנות ייחודית וביקשו סיפור. הצמח צדק סיפר כי היה פעם יהודי עני, שחכר בית מרזח מגביר בשם רבי יעקב והיה אמור להעביר לו מדי שנה דמי שכירות. אולם אותו שוכר היה עני ולא שילם את הכסף. הגביר איבד את הסבלנות ואיים לפנות אותו מהמקום. העני ידע כי הגביר הוא חסיד של הצדיק מרוז'ין ולכן נסע אל הצדיק והלשין על החסיד. הצדיק הזדעזע ודרש מהגביר לוותר על החוב. הגביר עשה זאת, אך דרש הבטחה כי יקבל את התשלום מכאן ואילך. שוב חלף הזמן ושוב העני לא שילם, ושוב ביקש הצדיק את רחמי הגביר ושוב מחל על החוב ושוב דרש הבטחה כי מעתה יקבל את הכסף. כאשר העני לא שילם בפעם השלישית, פקעה סבלנותו של הגביר והוא גירש אותו מהבית ומהעסק. חלפו שנים והעשיר מת. הוא הגיע לבית דין של מעלה ושם טען הקטגור כי האיש גירש אל הרחוב משפחה עניה ויש למצות עימו את הדין. הגביר היגן על עצמו בטענה כי פעמיים מחל על החוב, אך דבריו לא נשמעו. לבסוף קם והעלה טענה מדהימה: "המלאכים בבית דין של מעלה אינם מבינים מה זה כסף. אני תובע כי אלו שיפסקו בדין שלי יהיו נשמות שהיו בעולם הזה!! קראו את נשמות הב"ח והבית יוסף וגם הם פסקו נגדו. הגביר לא ויתר. "הב"ח והבית יוסף עזבו מזמן את העולם החומרי ושכחו טעמו של כסף. אני תובע כי נשמות שנמצאות כעת בעולם הזה יפסקו את דיני". הצמח צדק פנה אל החסידים: "אני חושב שהגביר, רבי יעקב, צודק ומה העמדה שלכם?" החסידים הבינו את הרמז והכריזו שלוש פעמים: "הוא צודק, הוא צודק, הוא צודק".

⁶ בשם הרב מפונוביז', הרב כהנמן אומרים שלעתים אומרת הגמרא, "יהא מונח עד שיבוא אליהו", כמו לגבי "מנה שלישי" שלא ידוע למי שייך וכן גבי אבידה. ואילו לגבי פישוט ספקות נאמר (והוא מדוקדק כבפנים): "תשבי יתריך". אלא שבאליהו יש שתי בחינות כפי שהובא מהחתם סופר: אחד מלאך ואחד אדם המושלם בחכמה. לכן לגבי אבידה שזה בירור מציאותי, מספיק מלאך ולא צריך לחכמה. אך לפסוק דינים - שלא בשמים היא, קוראים לו "תשבי" על שם מקומו, להוכיח שהוא אדם. [להעיר שאין זה מתיישב עם הגמ' בב"מ שהובאה בפנים, דאשכחיה רב"א ל"אליהו" בבית הקברות וכן בגמ' ריש ברכות דלמדו ג' הלכות "מאליהו הנביא", וביאר החת"ס ששם היה בבחינת אדם. אמנם לפי הרב מפונוביז' הנ"ל היה צריך לומר דפגש את ה"תשבי"].

הדברים מסתברים בשכל: כל מוצר אמור לשקף את גדולת היוצר, וכי הקב"ה הנצחי והמושלם, ייצר אדם זמני ומתכלה, שבגיל ארבעים תופש את הלב?! למה הדבר דומה: נכנסתי פעם לחנות חשמל במרכז ראשון לציון ונקלעתי לוויכוח סוער בין המוכר ללקוח. "מכרת לי מוצר זבל, אחרי חמישה חודשים שבקה המכונת כביסה חיים". – "קנית מוצר סיני, זה מה שזה שווה". "אבל אני קניתי גרמני ולא סיני, הבטחת לי שהגרמני יעבוד עד החתונות של הילדים...". כנגד הטענה "קניתי גרמני" – המוכר השתתק וביקש לראות שוב את מכתב האחריות...

הקב"ה אינו פחות מוצלח מהגויים הללו ולכן גוף האדם - המכונה שהוא יצר בידיו – הייתה אמורה לחיות לנצח, כמו היוצר בעצמו. עד שהגיע חטא עץ הדעת והרס את המכונה מבפנים. הכניס לתוכה לכלוך שסותם ואוטם אותה והופך אותה למוצר זמני, שסופו ידוע מראש.

קודם החטא היו אדם וחווה ערומים ולא התביישו. הם היו משרתים של הקב"ה וכל ישותם ומודעותם הייתה תפוסה ברצון האלוקי. הגוף נתפס כמשרת ולא הייתה שום בושה סביב איברייהם המוצנעים. רמ"ח איברייהם נועדו לשרת את ה' ומה ההבדל בין מצוות נטילת ידיים למצווה הראשונה בתורה.

החטא יצר את הנפרדות והוליד את הבושה. פתאום החל האדם לחוות את עצמו כישות עצמאית שפועלת לשם העונג של עצמה. החיים נתפסים כמאמץ לגדול, לפרוח ולהתפתח ובכל שאלה מבקש האדם לדעת מה אני מרוויח? לא מה נכון, אלא מה נוח. לא מה צריכים אותי, אלא מה אני צריך. ואם מישהו יעמוד בדרכו ויפריע לשגשג ולהיות, הקול של הנפרדות יודע להפוך לחסר-גבולות ומסוכן.

כאן נולדה הבושה. זה הפער בין מה שאני למה שאני אמור להיות. פתאום אדם וחווה הביטו אחד בשני וכל אחד ידע כי הוא מוצא בזולת משרת לצורך עצמו ולא שותף לצורך שמים. אינסטינקטיבית הם נאבקו לכסות את עצמם, כדי לא להסגיר את שפלות הנפש במודעות של האחר.

המוות נוצר כתוצאה ישירה מהחטא. גוף עצמאי שחותר אל עצמו, יכול להרוס את העולם ומוטב שיתקיים באופן זמני ויגרום פחות נזק.

כתשובה להולדת הגופניות, נולדו שני קטבים בין עובדי ה'. הם קרויים בשפה החסידית בשם "עובדי ה' בנשמתם" ו"עובדי ה' בגופם". משה רבינו מייצג את הפלח הראשון, אלו שהצליחו להגביר את אור הנפש ברמה כזו, עד שהגוף איבד את כוחו. משה רבנו מאס בענייני חומר, פרש מאשתו, לא עסק בגידול משפחה וגם עלה לשמים כאחד המלאכים ולא אכל ארבעים יום. עליית גופו לשם, לא הייתה בגלל קידוש הגוף, אלא בגלל שגופו התבטל לנשמתו. הוא הפסיק לדרוש את המגיע לו.

גם כאשר משה פוגש את שפלות ונמיכות העולם הזה, הוא מרחף מרחוק. הוא שולח את שבט לוי להמית את אנשי הערב רב, הוא עצמו עולה לשמים ומתפלל עבורם בפיו ואינו מפעיל את הגוף עצמו כתשובה להבלי העולם.

פנחס, לעומת זאת, מייצג את "עובדי ה' בגופם". הוא הכניס את גופו אל מעוז הגופניות והזכיר לכולם לשם מה נועד החומר. פנחס לא עמד בחוץ והתפלל לרחמים כנגד מעשה זמרי, אלא נטל רמח בידו, סיכן את חייו הגשמיים ופרץ אל תוך מחנה שמעון, השבט האכזרי בין שבטי ישראל. אירוע הזנות של זמרי, היה יכול להפיל אדם אחר בשפלות רוחנית של זוהמה ואילו פנחס הפעיל את גופו לפרוץ אל תוך מעוז הפריצות של זמרי ולהכות בשניהם כשהם דבוקים זה בזו.

מה שהתחיל אצל פנחס, מגיע לשיא אצל אליהו הנביא: אליהו עלה בסערה עם גופו לשמים. הוא עמד לפני כיסא הכבוד עם אותו גוף מסואב שכל אחד יודע כמה הרהורי חטא ספוגים בו. זאת לעומת משה, שנטמן באדמה, משום שגופו לא היה כשיר כביכול לעלות לשמים.

בכך, פנחס זה אליהו סובב את ההיסטוריה לאחור ושב אל הימים שלפני חטא עץ הדעת. הוא הפגין בצורה המוחצת ביותר את תפקידו של הגוף. את היותו מכשיר לרצון ה' בלבד – ובאין נתק אין מוות.

פנחס זה אליהו – מזכיר לכולנו את תפקידו המהותי של היהודי. לא פשוט לברוח מהחיים, אבל הרבה יותר לא פשוט לחיות ולשנות אותם. באנו לעולם כדי לעשות את הבלתי אפשרי ולהביא את

השכינה למחוזות חדשים. לכן האידיאל הוא, לא לברוח מהחיים, אלא לקדש אותם עצמם. לאכול אבל נכון, להתפרנס אבל בהתאם לחוקים, לגדל משפחה אבל בגבולות הצניעות.

השאיפה הסופית היא, להיות כמו האנשים שלימדו את עצמם לאכול נכון. הם הטמיעו את ההכרה שהקיבה היא לא פח זבל וכל דבר שנכנס מותר רשם. הם למדו לאכול בריא ולהתרחק ממה שלא מועיל. הם לא מדכאים את התאוה, אלא התאוה שלהם נוטה לאכול את הטוב ולהתרחק מהרע. לפעמים אפשר למצוא יהודי כזה, שברור לו שהפרנסה באה משמים ולכן בסוף חודש הוא בא מעצמו לתת צ'ק למעשר. הוא לא מתעלה מעל מידותיו, אלא הראש שלו מוכוון השגחה פרטית ורואה בעיניים כיצד הצלחתו באה מהשותף האלוקי וחיבת לו החזר.

4. ליקוטי שיחות ב/610: ישנו חילוק מהותי בין משה ואליהו (ופנחס זה אליהו), שאף שכשנולד משה התמלא הבית אורה, אבל הגילו' לא חדר בתוך הגוף הגשמי. ולכן גופו טעון קבורה. אמנם אליהו פעל זיכור בגופו הגשמי, עד שעלה בסערה השמימה עם גופו. וזה קשור עם הגאולה העתידה, שעניינה הוא 'וראו כל בשר', שהבשר הגשמי יזדכך ברמה כזו שיראה אלוקות בעצמו.

הדברים התארכו, אבל נאיר בקצרה ותן לחכם ויחכם עוד. פרשת השבוע רומזת לפיסה חסרה בחייו של משה רבינו: העובדה שבניו אינם ממשיכים את תפקידו החשוב בהנהגת ישראל.

משה מבקש מהקב"ה, למנות לו יורש מתאים: "יפקד ה' אלהי הרוחת לכל בשר, איש על העדה: אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה". "מדרש רבה" מענג הסבר מרטיט לעיתו הבקשה כאן: "כיון שירשו בנות צלפחד את אביהן, אמר משה: הרי השעה שאתבע צרכי. אם הבנות יורשות, בדין הוא שיירשו בניי את כבודי. אמר לו הקב"ה: 'נוצר תאנה יאכל פריה' (משלי כז יח) – בניך לא עסקו בתורה, אבל יהושע הירבה לשרתך... והיה מסדר את הספסלים ופורס את המחצלות בבית המדרש שלך... כדאי שימש את ישראל".

לאחר ש"בנות צלפחד" זכו לרשת את נחלת אביהם, התעורר משה לבקש אודות ירושת ההנהגה לבניו. אבל בקשתו נדחתה בידי ה', ויהושע בן נון היה זה שירש אותו.

צערו של משה מתעצם לאור העובדה, שהוא צעד מוקף בבני משפחתו. כאשר עלה לשמים לארבעים יום, הוא השאיר את "אהרן וחור" - בנה של מרים, להנהיג את העם במקומו. כאשר טיפס על הר סיני לקבל את התורה, הוא היה מלווה ב"אהרן, נדב ואביהוא ושבעים הזקנים". ניהול הכספים למשכן התנהל ביד משה וביד "איתמר בן אהרן הכהן". אבל אלו אחיו ואחייניו ולא בניו שלו.

בעל ה"קיצור שולחן ערוך", רבי שלמה גאנצפריד, מוצא כאן רמז מעצים: התורה שייכת לכל אחד. בניו של משה אינם יורשים אותו, משום שכל יהודי מן השורה צריך להיות "בנו של משה רבינו". גדולי תלמידי החכמים היו חסרי מעמד ויחוס. רבי אליעזר בן הורקנוס מרד באביו והלך ללמוד בגיל 28. רבי מאיר היה ממשפחת גרים אדומיים, ורבי עקיבא החל ללמוד תורה בגיל ארבעים. רבי עקיבא עלה על רבו והגמרא אומרת (מנחות כט) כי עומק פענוח דברי התורה של רבי עקיבא, עלה במובנים מסוימים על לימודו של משה רבינו.

בעוד ש"כתר כהונה" ו"כתר מלכות" קשורים באופי נפשי ולכן עוברים בתורשה, "כתר תורה מונח ועומד ומוכן לכל, שנאמר 'מורשה קהילת יעקב', כל מי שירצה יבוא וייטול" (רמב"ם תלמוד תורה).

הרבי מליובאוויטש הפיק מכאן מסר נוסף ומשנה חיים בליבת המשימה החינוכית (ליקוטי שיחות יח/347): חינוך הוא להאחיב את התורה על הגוף של הלומד. לא להסתפק בדרשות נאצלות, אלא לגשר על המרחק בין חוכמת ה' ובין חומר הנברא ולהטמיע בו את ההכרה כי התורה היא שלו.

משה רבינו חי בעולם של אמת מוחלטת בו אין דבר מלבד התורה. אבל כדי לחנך נדרש נדבך נוסף: לגרום לתלמיד לקבל את התורה. לעורר בגופו ונפשו הבהמית סקרנות אל חכמת ה'. לגרום לעולמו הנפרד והעצמאי להבין כי היא המתנה המתוקה בעולם. המחנך מוכרח להאחיב את התורה על התלמיד, כמו שמאחיבים כסף וזהב.

עליו לנפח את מקומו של התלמיד. להעמיד אותו במרכז. לייצר אצלו חוויית הצלחה באמצעות גירוי
להעלות שאלה טובה, להעצים אותו על הישג ולהעניק פרס. לספר סיפור מרגש, לנגן ניגון המזכך את
הנפש ולמשוך את ליבו באהבת התורה ולומדיה.

הרבי לא רק דיבר, אלא פעל ועשה. הרבי הקים תנועת נוער עולמית בשם "צבאות ה'", שעוררה את
ילדי ישראל להתקדם רוחנית באמצעות טיפוס בסולם דרגות צבאי, תחרויות ופרסים. הרבי הסביר כי
הדרך היחידה לחנך ילדים למשמעת וקבלת עול בעידן של "חוסר סמכות", היא "על-ידי מערכת של
משמעת ומילוי פקודות שהם רגילים לה, מערכת כזו שהילדים עצמם ימצאו אותה קרובה לרוחם".

רק כאשר מתיישבים על הארץ ומשחקים עם הילד בקוביות, הוא מרגיש כי התורה של האבא והאימא
– היא גם התורה שלו. בהערה⁷ הובא סיפור מיוחד במינו.

נסיים: בשיחותיו הקדושות היה נוהג הרבי לאחל שמישיח יבוא תיכף ומיד, עוד טרם תפילת מנחה
וכו'. עולה השאלה כיצד משיח יכול לבוא כעת והרי אליהו אמור להקדים אותו לפחות ביום אחד?

ביחידות לקרן 'מחנה ישראל' ז תשרי תשנא, גילה הרבי דברים מדהימים: "מכיון שמישיח יכול לבוא
בכל יום, 'אחכה לו בכל יום שיבוא', ואליהו הנביא צריך לבשר יום קודם אודות ביאת המשיח, הנה
אליהו בא בטבריה, בפועל ממש בכל יום ומבשר על ביאת המשיח, (במיוחד) לאלו שעומדים במעמד
ומצב של 'אחכה לו בכל יום שיבוא', ובקרוב ממש.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**

⁷ נער אמריקאי נכנס עם סבו ל"פגישת יחידות" אצל הרבי מליובאוויטש. הנער עמד בערב "בר המצווה" והסבא
השתוקק לקבל ברכה עבור נכדו. אחרי שיחה קצרה עם הסבא שהתנהלה באידיש, הרבי פנה אל הנכד באנגלית
והעלה שאלה מפתיעה: "אתה אוהב ספורט?"

שקט השתרר, הנער ציפה לדרשת בר מצווה שגרתית עם רעיון מפרשת השבוע, אבל ענה בהתלהבות לשאלת
הרבי: "אני מכור לבייסבול". "אתה הולך לצפות במשחקים של קבוצות אמיתיות", שאל הרבי. "בוודאי, השבוע
הלכתי עם אבא לצפות במשחק של הקבוצה האהובה עלינו, ה'ניו יורק יאנקיז'". "ומי מנצחת במשחקים בדרך
כלל?", שאל הרבי. "זה לא עובד ככה", ענה הילד בידענות, "בספורט אין כללים, מי שמשחק יותר טוב הוא מנצח".
הרבי הביט בו: "בתוכך פועלים שני שחקנים: היצר הטוב והיצר הרע. כל אחד מנסה למשוך אותך אליו והמאבק
הוא מותח וסוער. אבל תזכור תמיד את המסר שהשמעת: בספורט אין כללים, מי שמשחק יותר טוב – הוא מנצח".
חלפו שנים והנער סיים את בית הספר התיכון. כיתתו זכתה בפרס יוקרתי, לבלות סופשבוע במשחק ספורט ב"ניו
אורלינס". כשסיפר להוריו על הפרס, הם התנגדו. "בסוף השבוע חל "יום הכיפורים" ואנו מקפידים ללכת לבית
הכנסת". הנער לא הבין מדוע יום הכיפורים חשוב מהנסיגה הכיתתית והכריז כי הוא כן נוסע. ההורים החליטו
להשאיר את ההחלטה בידיו. כלומר, להשלים עם זה שהוא נוסע.

ביום חמישי, ערב לפני היציאה לטיול, הוא צפה במשחק בייסבול. המשחק היה צמוד ובסופו ניצחה במפתיע
הקבוצה החלשה. הפרשן המלומד קם והכריז בפני צופי הטלוויזיה: "ככה זה בספורט, מי שמשחק יותר טוב הוא
מנצח". המילים היכו בראשו של הנער. הוא כבר שמע אותן. פתאום ראה את עיניו הטובות של הרבי לוחשות:
"זכור תמיד, אתה נמצא במלחמה בין שני יצרים, לפעמים המאבק סוער ומותח, אבל מי שמשחק יותר טוב הוא
מנצח". הוא נשאר עם הוריו ביום הכיפורים.